

*Kraljestvo
domišljije*

LUTKOVNO GLEDALIŠČE
LJUBLJANA

Koroška ljudska pravljica

Mojca Pokrajculja

Pedagoško gradivo

Prpravila: Špela Frlc

Uvod

Koroška ljudska pravljica o Mojci Pokrajculji, kot jo je zapisal Vinko Möderndorfer, ima s svojo motivno izvirnostjo in priljubljenostjo med mladimi bralci posebno mesto v slovenskem ljudskem pripovednem izročilu. V slikaniški izdaji z ilustracijami Marjana Mančka ali v obliki radijske igre je spremljala otroštva številnih generacij. In do danes ni izgubila svoje aktualnosti. Še več, zdi se, da prav v našem času, ki ga pretresa begunska kriza, otroke in odrasle še jasneje nagovarja s sporočilom o gostoljubnosti in solidarnosti s tistimi, ki potrkajo na naša vrata.

Avtorji predstave Mojca Pokrajculja so se po navdih obračali v preteklost in sedanost. Izhajali so iz različice zgodbe, kot jo je po pripovedovanju etnologa Ivana Grafenauerja zapisala njegova hči Marija Vogelnik. V tej zgodbi se po krivem obtoženem zajčku v primerjavi z Möderndorferjevim zapisom na koncu bolje godi in njegove tačke ostanejo cele.

Delo Marije Vogelnik pa je navdihnili tudi vizualni del predstave. Marionetne lutke in scena se zgledujejo po njenih ilustracijah, ki so ob zgodbi izšle v drobni knjižici leta 1940. Ob predstavi jo je ponovno natisnila Založba Sanje.

Po ogledu predstave se z otroki pogovorimo o tem, kar so v predstavi videli in kako so jo doživeli. V nadaljevanju predlagamo nekaj izhodišč za pogovor z otroki in nadaljnje raziskovanje tem, povezanih s predstavo.

Izhodišča za pogovor

O doživljanju predstave

Kaj je bilo otrokom v predstavi najbolj všeč?

So se kdaj nasmejali? Ob katerih prizorih?

Se jim je kakšen prizor zdel strašen?

V predstavi veliko pojejo. Jim je bila kakšna pesem še posebej všeč?

Kateri lik iz predstave jim je bil najbolj všeč? Zakaj?

O dogajanju na odru

Poleg Mojce Pokrajculje in živali so v predstavi kot lutke nastopali tudi predmeti. Se otroci spomnijo, kateri?

Kaj vse sestavlja sceno na odru? Kakšnih barv je scena?

S katerimi zvoki v predstavi prikažejo noč in nevihto? Kaj pa jutro?

Kakšne lutke nastopajo v predstavi? Kako velike so? Kako jih igralci upravljajo? Ali otroci vedo, kako se jim reče? So že videli kakšno lutkovno predstavo s podobnimi lutkami? Katero?

O vsebini ljudske pravljice Mojca Pokrajculja

Ali otroci zgodbo o Mojci Pokrajculji že poznajo? So jo brali v knjigi? So že kdaj prej gledali predstavo, ki je nastala na podlagi pravljice, ali so jo celo sami odigrali?

Ali je zgodba v predstavi takšna, kot jo poznajo?

V čem se zgodba v predstavi in pravljica, kot jo poznajo, razlikujeta?

Kakšen je v predstavi konec? Jim je všeč?

Režiserka Eka Vogelnik je pri vizualni zasnovi lutk in scene v predstavi izhajala iz ilustracij Marije Vogelnik iz leta 1940, ki so ob tej priložnosti ponovne izšle pri Založbi Sanje.

Skupaj si oglejmo ilustracije. V čem so si liki na ilustracijah v knjigi in v predstavi podobni? V čem se razlikujejo?

Kako pa je glavne junake zgodbe in piskrček narisal Marjan Manček?

Kako bi piskrček narisali otroci?

Gostoljubnost

Ponoči je mraz in brije burja. Mojca Pokrajculja je na varnem v svojem piskrčku. Kako se počutijo živali, ki so zunaj in iščejo zatočišče pred mrazom?

Mojca vsako žival, ki potrka na vrata njenega piskrčka, spusti noter. »Za vse je dovolj prostora,« pravi.

Kako se živali počutijo, ko jih Mojca prijazno spusti noter?

Kaj menijo otroci, kako bi ravnali lisica, volk, medved ali zajec, če bi bil piskrček njihov? Bi tudi oni spustili v piskrček druge živali?

So tudi živali tako prijazne do Mojce, kot je ona prijazna do njih? Kako ji pokažejo svojo hvaležnost?

So otroci kdaj pomagali komu? Je kdo pomagal njim, ko jim je bilo težko? Pripovedujmo, kako smo se ob tem počutili.

O tem, kaj pomeni stvari deliti z drugimi

Mojca Pokrajculja svoj piskrček deli z vsemi živalmi, ki potrka na vrata. Lisica pa je ves med polizala kar sama.

Kaj pa otroci? Ali radi delijo stvari, dobrote z drugimi?

Zakaj je to pomembno?

Ali je včasih težko kakšno stvar deliti z drugimi? Zakaj?

Ali je tudi prav, če bi raje kdaj kaj imeli samo zase?

O prijateljstvu

Kaj pomeni stavek »Vsi za enega, eden za vse!«, ki ga v predstavi izrečejo medved, volk in zajec?

So zajec, medved in volk prijatelji? Ali to pomeni, da se nikoli ne skregajo?

Ali je tudi lisica njihova prijateljica?

Kaj pomeni biti prijatelj?

Kako postanemo prijatelji?

Ali smo lahko prijatelji z ljudmi, ki so čisto drugačni od nas (kot sta npr. v predstavi prijatelja medved in zajec)?

O laži in priznanju

Zakaj se lisica šele ponoči, ko vsi spijo, odplazi k medu?

Zakaj ne pove, da je ona polizala med?

Ali je lažje reči, da je nekaj storil nekdo drug kot pa priznati krivdo?

Zakaj je težko priznati krivdo?

Ali za to, da poveš po pravici, potrebuješ pogum?

Zakaj lisica obtoži zajčka in ne volka ali medveda?

Kako se počuti zajček, ko ga lisica tako po krivem obtoži?

Ali se postavi zase? Kako?

So bili tudi otroci kdaj po krivem obtoženi? Kako so se ob tem počutili? Kako so se postavili zase?

Ali je lisici zares žal? Kako se opraviči zajčku?

Ji zajček odpusti?

O bivanju skupaj

Mojca ima svojo hiško rada pospravljeno. Tudi živalim naroči, naj si sezujejo čevlje, preden vstopijo.

Kako pa otroci poskrbijo, da jim je v prostoru, v katerem prebivajo, se igrajo, prijetno?

Mojca povabi živali v piskrček in pravi: »Več nas bo, bolj prijetno nam bo.«

Je lepše, kadar nas je več na kupu? Ali je včasih tudi težko?

Ko gredo medved, volk in zajec po med, vsak prispeva po svojih močeh: volk odganja čebele, medved nabira med, zajec pa teče z lončkom medu nazaj k piskrčku. Vsak nekaj zna, vsak pomaga po svojih močeh. Ali je tako tudi v skupini v vrtcu in v družini? Se otroci spomnijo kakšnega dogodka, kjer je vsak nekaj prispeval, da je bilo življenje skupaj lepo ali da so nekaj skupaj dosegli?

O živalih in njihovih lastnostih

Naštejmo (in če je potrebno, razložimo) različne značajske lastnosti, npr. vesel, prijazen, strahopeten, dobrosrčen, redoljuben, sladkosned, pogumen, zviti, samovšečen, strašen, močan, jezen, lažniv, prebrisan, prijateljski ...

Katere lastnosti se otrokom zdijo pozitivne in katere negativne? Katerim likom v predstavi bi otroci pripisali posamezno lastnost? Zakaj?

Ali bi vsi vsem pripisali enake lastnosti?

Ali ima lahko kdo hkrati dobre in slabe lastnosti?

Ali otroci poznajo še kakšno pravljico, v kateri nastopajo volk, lisica, medved in zajec? Skupaj preberimo kakšno, ki je še ne poznajo (za predloge glej seznam predlagane literature na koncu).

Kakšne lastnosti imajo navadno v pravljicah te živali?

Uprizorimo značaje

Kako se počutimo, drugim povemo z besedami, mimiko obraza in telesno držo. Značaj lutk marionet v predstavi gledalci razbiramo iz besed, ki jih govorijo, pa tudi iz tega, kako se liki držijo (ali imajo sključena ramena ali so vzravnani) in kako hodijo (ali veselo poskakujejo ali stopajo pazljivo ...).

Pripravimo prostor, da se bomo lahko v njem prosto gibal. Poskusimo vsi hoditi, kot da smo zelo veseli, ker se nam je zgodilo nekaj lepega. Opazujmo: kako hitro hodimo, kako držimo glavo, kako držimo ramena, kakšen izraz imamo na obrazu? Posnemajmo s hojo še druge občutke: npr. kako hodi kdo, ki ga je zelo strah? Kaj pa kdo, ki je ponosen sam nase; kdo, ki je jezen, kdo, ki misli, da je najmočnejši?

Spomnimo se vseh lastnosti, ki smo jih pripisali posameznim likom v predstavi. Zdaj pa poskusimo hoditi kot zajček. Ali hodi hitro ali počasi? Ali drži glavo pokonci ali gleda v tla? Kaj pa lisica? Kaj pa Mojca Pokrajculja, volk in medved?

Narišimo notranjost piskrčka

Mojca Pokrajculja vedno skrbi, da je piskrček čist. V predstavi vidimo, da ima piskrček vrata in okno s pisanimi zavesami.

Takole o piskrčku pojejo živali v predstavi:

HIŠKA JE LUŠTKANA,
STREHE NIMA NE DIMNIKA. IN ČE V GOSTE SE BOŠ PODALNIMAŠ KAM STOPIT, NI
RAVNIH TALIN ČE V NJEJ SE TI RADO SPI, SPALNICE NITI POSTELJE NI. KAJ ŠELE, ČE
TE LULAT TIŠČI! V HIŠI NIKJER STRANIŠČA NI.

Narišimo piskrček od znotraj. Kako spijo Mojca Pokrajculja, medved, lisica, volk in zajec? Kje ima Mojca spravljeno metlo?

Kako pa bi si otroci uredili piskrček, če bi ga imeli? Kakšno pohištvo bi postavili vanj? Koga bi povabili v svoj piskrček na obisk?

Narišimo razglednico

Ko napoči jutro, se živali poslovijo od Mojce Pokrajculje in gredo spet po svoje v svet, Mojca pa ostane sama v svojem piskrčku. Narišimo in napišimo razglednico, ki jo volk, medved, zajec in lisica pošljejo Mojci Pokrajculji. Od kod je bodo poslali? Kakšen bo naslov Mojčinega domovanja? Kaj ji bodo na razglednici sporočili?

Pripovedujmo

V imenu katerega lika bi otroci najraje povedali zgodbo?

Skupaj z otroki odigramo različne prizore:

npr. zjutraj pride na obisk srnjak drvar in vse živali mu hitijo pripovedovat zgodbo. Kaj pove o dogodkih zajec? Kaj pa lisica?

Kako bi zgodbo o tem, kar se je zgodilo, povedal piskrček?

Spoznajmo marioneto

Marionetne lutke so lutke na nitih, animatorji pa jih upravljajo s posebnim vodilom. S potegom niti lutke premikajo roke in noge, obračajo glavo, včasih tudi zapirajo in odpirajo oči. Kompleksnejše lutke imajo tudi do 40 niti, zato med lutkarji veljajo za eno najbolj zahtevnih lutkovnih tehnik.

Marionetne lutke izdelajo iz lesa v lutkovni delavnici.

Z otroki si oglejmo, kako je nastajala marionetna lutka Beli zajec za predstavo Alica v čudežni deželi.

<https://www.youtube.com/watch?v=LlJQbl7f8K0>

Cici Vesela šola februarskega Cicibana (februar 2015) je posvečena lutkam. Poglejmo si jo in spoznajmo še druge lutkovne tehnike.

Telovadimo

Ko se živali zjutraj zbudijo in stopijo iz piskrčka, najprej malo potelovadijo. Se otroci spomnijo, katere telesne vaje dela volk in katere zajec?

Začnimo dan z jutranjo ogrevalno telovadbo za gozdne živali. Katere vaje mora narediti zajec, da ogreje svoje tace? Kako volk razgiba svojo čeljust in okrepi mišice na nogah?

Zlatnik, srebrnik, krajcar

Zgodbo o Mojci Pokrajculji so si ljudje pripovedovali v času, ko so imeli drugačen denar, kot ga imamo danes. Ko Mojca zagleda cekinček, si reče: »Mogoče je srebrnik ali celo zlatnik? Ne, samo krajcar je.«

Na slikah si oglejmo različne kovance in jih primerjajmo. Iz kakšnega materiala so izdelani?

Kaj je ponavadi narisano na kovancih? Kakšne kovance pa uporabljamo danes? Katere podobe so na njih?

Med

Medved, volk in zajec naberejo za Mojco Pokrajculjo malo lipovega, malo kostanjevega in malo smrekovega medu. Lisici je najbolj všeč smrekov, ker diši po gozdu in je dober za boleče grlo.

Z otroki raziskujmo med in možnosti njegove uporabe. Lahko skupaj poskusimo različne vrste medu. Kako bi otroci opisali njihov okus? Ali poznajo kakšen recept za sladice z medom? Kako si lahko z medom pomagamo, kadar smo prehlajeni ali imamo na koži prasko?

Ko volk predlaga, da gredo na čebele, medved reče: »Kdo nam bo pa med delal, če bomo vse polovili?« A čebele niso dragocene samo zaradi medu. Kakšno pomembno delo še opravljajo? Kako smo živa bitja v naravi povezana med seboj?

Preberimo še

Živalske ljudske pravljice:

Rokavička, ukrajinska ljudska pravljica, ilustrirala Hana Stupica (Založba Mladinska knjiga, 2015)

Zajčkova zadnja želja, rezijanska ljudska pravljica, v zbirki Zverinice iz Rezije (Založba Mladinska knjiga, 2014)

Rusica pregnala Grdinico iz lisičje hišice, v zbirke Zverinice iz Rezije (Založba Mladinska knjiga, 2014)

Lisica snedla volku maslo, v zbirki Zverinice iz Rezije (Založba Mladinska knjiga, 2014)

Medved išče pestunjo, ruska ljudska pravljica, ilustrirala Polona Lovšin (Založba Mladinska knjiga, 2003)

David Krančan: Grdina; zbirka Zverinice iz Rezije v stripu (Forum, 2014)

Sodobna pravljica:

Anja Štefan: Bobek in barčica (Založba Mladinska knjiga, 2006)

(po pravljici je nastala tudi lutkovna predstava Bobek in barčica)